

також консолідує функції. Перспективним напрямом подальших досліджень вважаємо аналіз виховної функції дитячо-юнацького спорту в контексті освітньої політики держави.

Ключові слова: функція, дитячо-юнацький спорт, особистість, суспільство, держава.

Vasyl Mazin,
*PhD (Candidate of Pedagogical Sciences), Associate Professor,
Doctoral Student, Taras Shevchenko National University of Luhansk,
1, Ploscha Hoholia, Sratobilsk, Ukraine*

SOCIAL FUNCTIONS OF CHILD AND YOUTH SPORTS

The article characterizes the key functions of child and youth sports. As a result of heuristic analysis of more than 100 scientific sources concerning the issues of education of children and adolescents, the author has justified the position that the key social function of child and youth sports can be divided into three groups. In particular, the basis for the allocation of the key functions of child and youth sport can be either their correlation with a personality (as a person is considered in terms of his/her social relations) or society (as people live in a certain area and have a common culture), or with a state (both organizational and government institutions designed to ensure the preservation and development of the society). The first group includes the following: motor-compensatory function, actually existential function, mediated existential function. The second group consists of the following functions: the Olympic function, professionally applied function, health saving function and educational function. The third group includes the function to maintain hegemony. The author notes that child and youth sports indirectly perform sovereign and consolidating functions. A brief description of these functions is presented basing on the analysis of the modern publications. In the system of social functions of child and youth sports special attention is paid to the educational function, which means the formation youth's ideas, appropriate regulatory programs, ideal behavior, as well as the traditions of social action and interaction developed in the course of civilization. The analysis of the educational function of child and youth sports in the context of educational policy is considered as a promising direction for the further research.

Keywords: functions, child and youth sports, personality, society, state.

Рецензент: доктор медичних наук, професор О. П. Романчук

Подано до редакції 06.03.2015

УДК: 796.011.3:373(477.83)

Андрій Богданович Мандюк,
*кандидат наук з фізичного виховання і спорту,
старший викладач Львівського державного університету фізичної культури,
вул. Костюшка, 11, м. Львів, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В МІСЬКИХ ТА СІЛЬСЬКИХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКОЛАХ (НА ПРИКЛАДІ ШКІЛ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Дослідження проведено з метою визначення особливостей процесу фізичного виховання учнів міських та сільських загальноосвітніх шкіл. Встановлено специфіку планування та проведення уроків з фізичної культури з учнями 5–9 класів міських та сільських загальноосвітніх шкіл. Визначено варіативні модулі, які найчастіше застосовуються в процесі фізичного виховання в школах сільської та міської місцевостей. У роботі також представлені результати аналізу змісту урочних форм фізичної культури та позакласних фізкультурно-спортивних занять.

Ключові слова: фізичне виховання, школярі, навчальна програма, середня школа.

Постановка проблеми. Проблема фізичного розвитку підростаючого покоління на сьогодні справедливо розглядається як важливе соціально-педагогічне завдання. Одним з перспективних напрямів організації роботи зі зміцнення здоров'я школярів є комплексний моніторинг їх фізичного розвитку і фізичної підготовленості (Н. І. Москаленко, 2013, І. Р. Боднар, 2014).

Особливості матеріально-технічного та кадрового забезпечення, специфіка контингенту учнів, особливості їхньої позашкільної діяльності та режиму рухової активності – фактори, які зумовлюють певні відмінності в навчальному процесі сільських та міських шкіл (О. Д. Светлова, 2008, В. І. Гордійчук, 2010). Визначення специфіки процесу фізичного виховання в сільських та

міських загальноосвітніх школах дозволяє підвищити ефективність вирішення існуючих проблем а також сприяє оптимальному вирішенню відповідних завдань, зазначених у навчальній програмі. Особливого значення згадана проблематика набуває в контексті запровадження нових навчальних програм з фізичного виховання (Н. І. Сороколіт, 2014).

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Особливості організації навчального процесу, зокрема й процесу фізичного виховання у сільській та міській місцевості, є цікавим об'єктом наукового дослідження. Проте, наукових праць стосовно згаданої тематики в галузі фізичної культури і спорту на сьогодні існує відносно невелика кількість.

Детальний аналіз багатьох аспектів організованої рухової активності школярів сільської та міської місцевостей здійснив в своїх працях В.І. Гордійчук, який порівнював показники здоров'я, фізичної підготовленості та мотивацію до занять у відповідних контингентів учнів [1, 2].

Особливості рівня здоров'я, фізичної підготовленості, самопочуття та ведення здорового способу життя в учнів загальноосвітніх шкіл і гімназій вивчав Н. Ф. Денисенко.

Варто також згадати про дослідження, які аналізують особливості фізичного виховання в контексті запровадження нової навчальної програми. Зокрема, цю тематику досліджувала Н. І. Кравченко, яка аналізувала вплив сучасної навчальної програми на рухову активність школярів.

Разом з тим на сьогодні у вітчизняних наукових працях недостатньо представлені, насамперед, емпіричні дані щодо специфіки процесу фізичного виховання в сільських та міських загальноосвітніх школах. Зважаючи на це, ме-

тою нашого дослідження було визначити особливості процесу фізичного виховання в міських та сільських загальноосвітніх школах.

Завдання дослідження:

1. Виявити специфіку реалізації існуючих програмно-нормативних вимог в загальноосвітніх школах сільської та міської місцевостей.

2. Визначити місце фізичного виховання в позашкільній навчально-виховній роботі загальноосвітніх шкіл.

Для виявлення особливостей реалізації існуючих програмно-нормативних вимог в загальноосвітніх школах сільської та міської місцевостей було проведено соціологічне опитування вчителів відповідних шкіл. В опитуванні прийняли участь 58 вчителів: 28 – міських шкіл та 30 – сільських загальноосвітніх шкіл. Педагогічний стаж опитаних учителів міських шкіл становив у середньому 16-17 років (мінімальний стаж – 3 роки, максимальний стаж – 44 роки), учителів сільських шкіл – 10-11 років (мінімальний стаж – 1 рік, максимальний стаж – 40 років).

Як відомо, діюча навчальна програма з фізичного виховання побудована за принципом модульної варіативності. На сьогодні учням запропоновано досить широкий вибір різновидів рухової активності, які можуть вивчатися на уроках фізичної культури. В контексті проведеного опитування ми з'ясували, які варіативні модулі найчастіше застосовуються в процесі фізичного виховання відповідних загальноосвітніх закладів.

Узагальнені результати опитування показали, що під час уроків фізичної культури найчастіше учні вивчають такі види спорту, як футбол, баскетбол, легку атлетику, волейбол, гімнастику та настільний теніс (рис. 1).

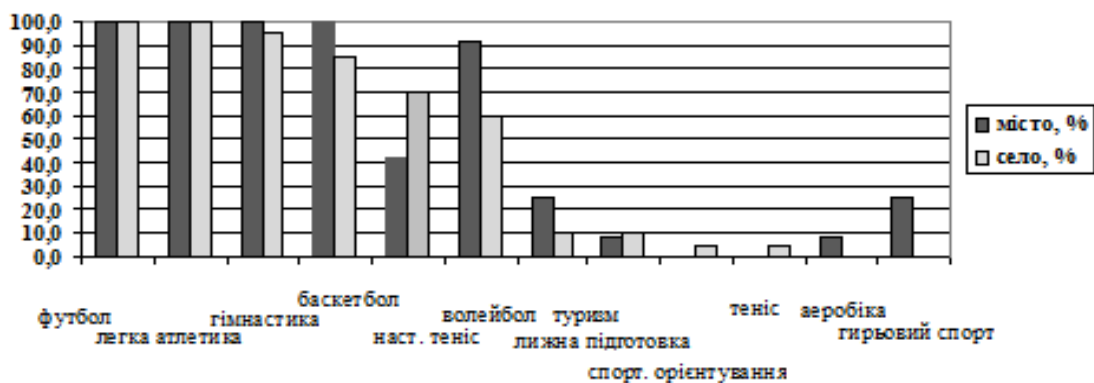

Рис.1. Варіативні модулі, що найчастіше застосовуються на уроках фізичної культури

Як видно з рисунку, в 100 % міських шкіл проводять модулі з традиційних різновидів рухової активності – футболу, легкої атлетики, гімнастики та баскетболу. На нашу думку, насамперед, це пов'язано з особливостями матеріально-технічного забезпечення та підготовленості фахівців. До запроваджених змін навчальних програм з фізичної культури згадані види спорту були обов'язковими і вивчалися практично протягом

усього періоду навчання у школі. Зважаючи на такий зміст занять фізичною культурою, відповідним чином забезпечувався інвентар, обладнання майданчиків, методичне забезпечення тощо. На нашу думку, вивчення згаданих видів рухової активності відносно легко організувати в умовах сучасної школи, що й зумовлює такий рівень їхньої популярності.

У досліджених нами загальноосвітніх навчальних закладах Львівщини, варіативний модуль «волейбол» використовує 91,7% міських та 60% сільських шкіл.

Досить розповсюдженим на уроках фізичною культурою в обласних загальноосвітніх школах є варіативний модуль «настільний теніс» (70%). У міських школах поширення цього модулю є суттєво меншим і становить 41,7%.

В навчальному процесі з фізичного виховання не часто застосовуються варіативні модулі з таких видів рухової активності, як: туризм (міські школи – 25%, сільські – 10%); «лижна підготовка» (міські школи – 8%, сільські – 10%); «спортивне орієнтування» (менше 5%).

Щодо модулів «гирьовий спорт» та «аеробіка», то вони використовуються в 25 % та 8,3 % міських шкіл відповідно, тоді як в школах сільської місцевості вони не застосовуються взагалі.

У проведеному нами дослідженні не виявлено випадків впровадження у 5-9 класах таких варіативних модулів, як гандбол, городки, плавання, аквааеробіка, професійно-прикладна фізична підготовка, бадмінтон, хортинг.

Констатуємо факт більшої чи меншої розповсюдженості певного навчального модулю, слід виокремити й причини, які впливають на їх вибір. Згідно з програмними вимогами, серед учнів загальноосвітніх шкіл повинно проводитися обов'язкове опитування щодо зацікавленості у вивченні відповідного різновиду рухової активності. Проте, при виборі навчального модулю слід враховувати й наявне матеріально-технічне забезпечення та кадровий потенціал навчального закладу.

Під час нашого дослідження ми з'ясували фактори, які, на думку вчителів фізичної культури, є визначальними при виборі навчальних модулів. Отож, основними факторами, які впливають на вибір варіативних модулів, є:

- матеріально-технічна база (вказало 100% вчителів міських шкіл та 91,6% вчителів сільських);
- бажання учнів, (8,3% та 25%);
- особисті вподобання вчителів (8,3% та 25%).

Як видно з наведених даних, фахівці визнають основним фактором можливості організації того чи іншого виду рухової активності саме матеріально-технічну складову. Очевидно, що без наявності необхідних спортивних майданчиків та інвентарю реалізувати усі положення діючої навчальної програми надзвичайно складно. Скажімо, без належним чином функціонуючого басейну організувати і провести заняття з модулю «плавання» є неможливим, навіть за умови зацікавленості з боку учнів та вчителів.

Варто зазначити, що застосування модульного підходу в навчальному процесі з фізичного виховання частково запозичено з практики фізичного виховання Англії. Діюча навчальна програма цієї країни передбачає можливість проходження понад 20 модулів з різних видів

рухової активності. Серед видів спорту, які можуть опанувати учні англійських шкіл, є такі екзотичні для нас види, як софтбол, лакрос, гольф, крикет, сквош [3]. Лише на розвиток Шкільних ігор, спортивних змагань для учнів загальноосвітніх шкіл, з державного бюджету, а також коштів організації Спортивна Англія у 2012 році виділено понад 128 млн. фунтів [6].

Зазначені факти наочно ілюструють комплексний і системний підхід до вирішення завдань національного значення, коли визначені державою мета та цілі забезпечуються відповідним матеріальним ресурсом.

Урок фізичної культури як основна форма фізичного виховання не може в повній мірі забезпечити належний рівень рухової активності. Саме тому важливою складовою індивідуальної рухової активності окремого учня є заняття фізичною культурою або спортом у позанавчальний час.

Форми організації фізичного виховання школярів посідають значне місце у загальній системі позакласної діяльності [5], вирішуючи цілий комплекс важливих завдань.

Серед позакласних форм фізичного виховання виділяють секції з видів спорту, секції загальної фізичної підготовки, гуртки лікувальної фізичної культури [4]. Заняття такими формами фізичного виховання є доступними та зручними для учнів, адже зазвичай організуються в загальноосвітніх навчальних закладах і проводяться вчителями фізичної культури.

Згідно з результатами проведеного дослідження позакласна фізкультурно-спортивна робота регулярно проводиться у 83,3 % міських та 80 % сільських загальноосвітніх шкіл (рис. 2).

Як видно з рисунку, гуртки фізкультурно-спортивного спрямування є одними з найпопулярніших серед учнів. Приблизно такі ж показники мають музичні гуртки, діяльність яких організована у 83,3% міських та 70% сільських шкіл.

Узагальнені результати анкетування також показали, що найчастіше відвідують фізкультурно-спортивні секції учні 7 – 9 класів (78 %) . Серед учнів 5 – 6 класів цей показник становить 31,3%, а серед учнів 10 – 11 класів – 46,9%.

На запитання «Які фізкультурно-спортивні секції функціонують у вашій школі?» 17,5% учителів вказали, що у їхніх школах діють секції ЗФП; секції з певних видів спорту функціонують у 60% шкіл; гуртки лікувальної фізичної культури не функціонують у жодній з шкіл, де здійснювалося дослідження. Щодо останньої форми фізичного виховання, варто зазначити, що організація занять з лікувальної фізичної культури досить часто проводиться у спеціалізованих медичних закладах. Проте, якщо зважати на особливості сільської місцевості, очевидним є факт складності відвідування таких занять багатьма учнями через віддаленість медичних закладів від місць проживання дітей.

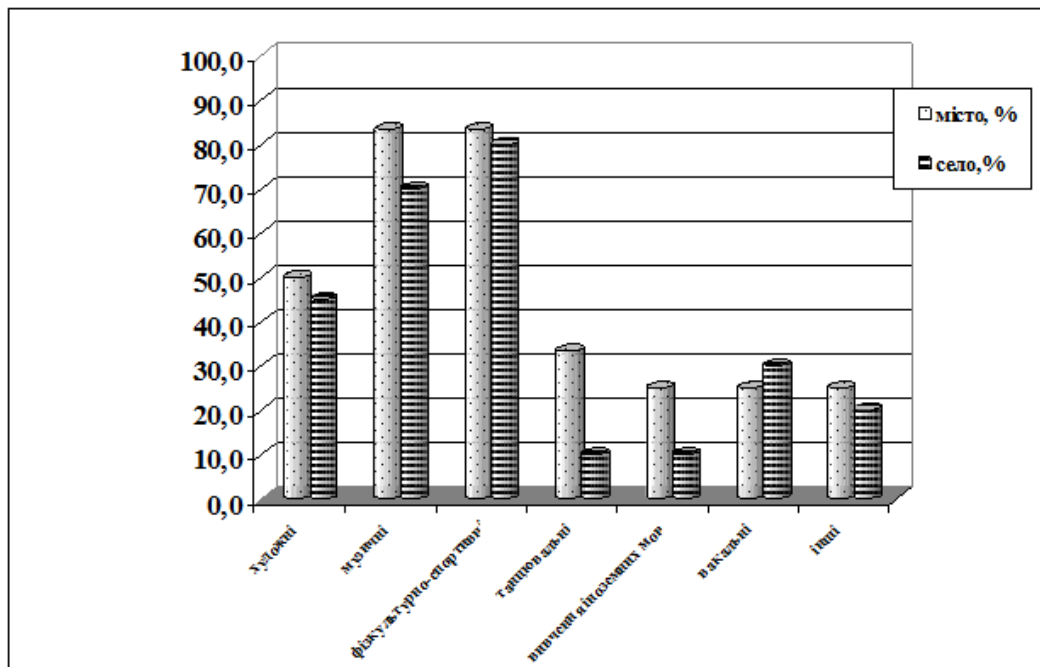

Рис.2. Спрямування діяльності шкільних гуртків та секцій в загальноосвітніх школах сільської та міської місцевості

Основними причинами, які, на думку учителів фізичного виховання, заважають організації позакласної фізкультурно-спортивної роботи є:

- низька зацікавленість з боку дітей (вказали 8,3% опитаних вчителів міських шкіл та 25% вчителів сільських шкіл);
- низька зацікавленість з боку батьків (50% / 40%);
- відсутність необхідного матеріального забезпечення (66,7% / 70%);
- відсутність сприяння зі сторони адміністрації школи (25% / 15%);
- недостатнє матеріальне стимулювання вчителів (67% / 70%).

Висновки. Не зважаючи на низку новацій, які запроваджені в діючий програмі з фізичного виховання, в загальноосвітніх школах як сільської, так і міської місцевостей здебільшого зберігаються традиційні підходи до визначення змісту занять з фізичної культури. Найчастіше на уроках фізичної культури у школах сільської та міської місцевостей вивчають варіативні модулі «футбол», «легка атлетика», «гімнастика», «баскетбол».

ЛІТЕРАТУРА

1. Гордійчук В. І. Ставлення сільських та міських учнів середніх та старших класів до занять фізичними вправами / В. І. Гордійчук // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2010. – №3. – С. 36 – 40.
2. Гордійчук В. І. Оптимізація фізичного стану сільських школярів у процесі факультативних занять з фізичної культури : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання та спорту : спец. 24.00.02 "Фізична культу-

ра, фізичне виховання різних груп населення" / В. І. Гордійчук. – Л., 2014. – 20 с.

Основною причиною вибору варіативних модулів учителі міських та обласних шкіл назвали наявне матеріально-технічне забезпечення. В школах області вчителі фізичної культури частіше враховують побажання учнів при виборі варіативних модулів, ніж учителі міських шкіл.

У більшості загальноосвітніх шкіл сільської та міської місцевостей (83,3% / 80%) систематично проводяться позакласні форми фізичного виховання, серед яких найпоширенішими є секції з певних видів спорту. Основними причинами, які заважають організації позакласної фізкультурно-спортивної роботи, є відсутність необхідного матеріального забезпечення (66,7% – міські школи / 70% – сільські школи) та недостатнє матеріальне стимулювання вчителів (67% / 70% відповідно).

Перспективи подальших досліджень. Подальше вивчення проблем організації фізичного виховання у школах сільської та міської місцевостей повинно бути спрямованим на порівняння рівня здоров'я та фізичної підготовленості учнів. Ще одним важливим аспектом є дослідження стану матеріально-технічного забезпечення уроків фізичної культури у загальноосвітніх школах села та міста.

3. Турчик І.Х. Фізкультурна освіта дітей середнього шкільного віку в Англії / І.Х. Турчик, О.І. Шиян, І.Б. Зазуляк // Реалізація здорового способу життя – сучасні підходи: 36. наук. пр. Дрогоб. держ. пед. ун-ту ім. І.Франка – Дрогобич, 2005. – Вип. 4. – С. 56 - 61.

4. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів: навч. посіб. Ч.2 / Б. М. Шиян, І. О. Омеляненко. – Т. : Навчальна книга – Богдан, 2012. – 304 с.

5. Чижик В. В. Вплив факультативних занять з фізичної культури на рухову підготовленість підлітків, які проживають в сільській місцевості /

REFERENCES

1. Hordiichuk, V.I. (2010). Stavlennia silskykh ta miskykh uchniv serednikh ta starshykh klasiv do zaniat fizychnymy vpravamy [Secondary and high school aged pupils' attitudes towards physical education lesson in rural and urban areas]. *Slobozhanskyi naukovo-sportyvnyi visnyk - Slobozhanskyi Newsletter of science and sport*, 3, 36–40 [in Ukrainian].

2. Hordiichuk, V.I. (2014). Optymizatsiia fizychnoho stanu silskykh shkoliariv u protsesi fakultatyvnykh zaniat z fizychnoi kultury [Optimization of the rural pupils' physical condition during the optional classes of physical education]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Lviv [in Ukrainian].

3. Turchuk, I.Kh., Shyian, O.I., Zazuliak, I.B. (2005). Kulturna osvita ditei serednoho shkilnoho viku v Anhlii [Physical education of children of secondary school age in England]. *Realizatsiia zdorovoho sposobu zhyttia – suchasni pidkhody – Implementation of a healthy lifestyle – modern approaches*, 4, 56–61 [in Ukrainian].

В. В. Чижик, В. І. Гордійчук // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2014. – № 6. – С. 76 – 82.

6. About the games [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.yourschoolgames.com/about-the-games> (10.08.2013).

4. Shyian, B. M. & Omelianenko, I. O. (2012). *Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia shkoliariv [Theory and methodology of physical education of pupils]*. T.: Navchalna Knyha - Bohdan [in Ukrainian].

5. Chyzyk, V. V. & Hordiichuk, V. I. (2014). Vplyv fakultatyvnykh zaniat z fizychnoi kultury na rukhovu pidhotovlenist pidlitkiv, yaki prozhyvaiut v silskii mistsevosti [Influence of optional classes of physical education on motor preparedness of adolescents living in rural area]. *Pedahohika, psykholohiia ta medyko-biologichni problemy fizychnoho vykhovannia i sportu - Pedagogy, psychology and medical-biological problems of physical education and sport*, 6, 76 – 82 [in Ukrainian].

6. About the games. Retrieved from: <http://www.yourschoolgames.com/about-the-games> (10.08.2013) [in English].

Андрей Богданович Мандюк,

кандидат наук по физическому воспитанию и спорту,

старший преподаватель Львовского государственного университета физической культуры,
бул. Костюшка, 11, г. Львов, Украина

ОСОБЕННОСТИ ПРОЦЕССА ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ В ГОРОДСКИХ И СЕЛЬСКИХ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛАХ (НА ПРИМЕРЕ ШКОЛ ЛЬВОВСКОЙ ОБЛАСТИ)

Исследование проведено с целью определения особенностей процесса физического воспитания учащихся городских и сельских общеобразовательных школ. Установлена специфика планирования и проведения уроков по физической культуре с учащимися 5-9 классов городских и сельских общеобразовательных школ. Определены вариативные модули, которые чаще всего применяются в процессе физического воспитания в школах сельской и городской местности. В работе также представлены результаты анализа содержания урочных форм физической культуры и внеклассных физкультурно-спортивных занятий. Несмотря на ряд новаций, введенных в действующий программе по физическому воспитанию, в общеобразовательных школах как сельской, так и городской местности основном сохраняются традиционные подходы к определению содержания занятий по физической культуре. Чаще всего на уроках физической культуры в школах сельской и городской местности изучают вариативные модули «футбол», «легкая атлетика», «гимнастика», «баскетбол». Основной причиной выбора вариативных модулей учителя городских и областных школ назвали материально-техническое обеспечение. В школах области учителя физической культуры чаще учитывают пожелания учеников при выборе вариативных модулей, чем учителя городских школ. В большинстве общеобразовательных школ сельской и городской местности (83,3% / 80%) систематически проводятся внеклассные формы физического воспитания, среди которых наиболее распространены секции по определенным видам спорта. Основными причинами, которые мешают организации внеклассной физкультурно-спортивной работы, являются отсутствие необходимого материального обеспечения (66,7% – городские школы / 70% – сельские школы) и недостаточное материальное стимулирование учителей (67% / 70% соответственно). Перспективы дальнейших исследований. Дальнейшее изучение проблем организации физического воспитания в школах сельской и городской местностей должно быть направлено на сравнение уровня здоровья и физической подготовленности учеников. Еще одним важным аспектом является исследование состояния материально-технического обеспечения уроков физической культуры в общеобразовательных школах села и города.

Ключевые слова: физическое воспитание, школьники, учебная программа, средняя школа.

Andrii Mandiuk,
*PhD in Physical Education and Sports (Candidate of Sciences), Senior Lecturer,
Lviv State University of Physical Culture,
11, Kostiuka Str., Lviv, Ukraine*

**ORGANIZATION OF PHYSICAL EDUCATION PROCESS AT SECONDARY SCHOOLS
IN RURAL AND URBAN AREAS (CASE STUDY OF SCHOOLS IN LVIV REGION)**

This article analyzes the factors, which show the specificity of physical education process at secondary schools in rural and urban areas. The research has been conducted in order to determine peculiarities of adaptation of physical education process to the changes in program and normative requirements for physical education in Ukraine. New physical education program provides a number of changes and innovations, which are intended to ensure the increase of efficiency in physical education process. Primarily, peculiarities of application of so-called variable modules, which are offered in the current programs, are determined in the research. Variable modules provide the study of some types of physical activity during physical educational lessons and require an appropriate material, technical and staffing support. One of the tasks of the research was the establishment of common and distinctive peculiarities in the selection and study of variable modules at schools in rural and urban areas. This article presents data on the variable modules most commonly used in the practice of physical education at relevant schools. Also it provides the data obtained from a survey of teachers of Physical Education on the main reasons, which, according to some experts, influence the choice of a particular type of physical activity for further study in Physical Education lessons. It is established, that a number of variable modules are rarely or are never used in physical education process at secondary schools. In the course of the research, peculiarities of organization and conducting extracurricular activities of physical education at secondary schools in rural and urban areas have been studied. Organizational forms of physical education, which are most commonly used in extracurricular activities, are defined. Besides, the author has established the percentage of schools, where extracurricular activities of physical education are regularly held. The article shows a comparative analysis of the prevalence of extracurricular forms of physical education with other types of extracurricular activities that are held at secondary schools. This research presents the main reasons that affect the organization and the carrying out of extracurricular forms of physical education at secondary schools in rural and urban areas.

Keywords: school, physical education, educational program, rural area, urban area.

Рецензент: доктор медичних наук, професор О. П. Романчук

Подано до редакції 06.03.2015